

POMOCNÝ NÁSTROJ K VYHODNOCOVÁNÍ SITUACE DĚTÍ S POSTIŽENÍM

Pro pracovnice a pracovníky¹ OSPOD

Datum zpracování: květen 2021

Přehled informací, které mohou být sledovány v jednotlivých oblastech vyhodnocení²

Zdroje informací:

pozorování a rozhovor s dítětem, s rodičem či jinou blízkou osobou dítěte, s pracovníci pobytového zařízení (kmenová vychovatelka, sociální pracovnice, učitelka atd.), zprávy školy, lékařů.

Zdraví

- Zhodnocení samotným dítětem (*pokud je to možné*), jak se cítí po zdravotní a psychické stránce.
- Historie vývoje zdravotního stavu (*velmi stručně zachytit nejdůležitější body*).
- Stručný popis, jak dítě vypadá; případně váha, výška (*např. „drobná holčička s blond vlasy; robustní chlapec cca dvoumetrový atd.“* – slouží k dokreslení situace dítěte, *např. u dítěte s agresivními projevy chování či u dětí s nejtěžším stupněm postižením, které jsou imobilní*).
- Druh onemocnění a jeho projevy u dítěte, včetně nároků na péči o ně (*není třeba uvádět přesné diagnózy*).
- Proběhlé a plánované operační zákroky a hospitalizace, které budou mít dopad na zdraví dítěte (*např. „za půl roku operace páteře, po ní bude možné dítěti zajistit vozík apod.“*).
- V čem onemocnění dítě omezuje, jaké potřebuje kompenzační pomůcky a ověření, zda je má k dispozici (*např. brýle, naslouchátko, vozík, tablet atd.*)?
- Jakým odborným lékařem a v jaké frekvenci je dítě sledováno (*např. oční lékař, neurolog, zubař atd.*); kdo dítě k lékařům doprovází, příp. jejich dostupnost pro pečovatele (*např. v rámci pobytového zařízení, 130 km daleko od bydliště rodičů atd.*)?
- Medikace (*není potřeba uvádět konkrétní názvy léků, ale počet a pravidelnost – např. 4 léky ráno a 2 večer, mimořádně při potřebě zklidnění agresivity apod.*), zda léky dítěti pomáhají, zda a jak snáší jejich příjem?
- Mobilita dítěte (*např. kroky, po kolenou, přetáčí se, pohybuje se pomocí elektrického vozíku atd.*).
- Stravování z pohledu nároků na péči o dítě, tzn. jakým způsobem dítě přijímá stravu (*PEG, mixovaná, nakrájená atd.*) a zda má nějaké dietní omezení či zvyklosti?
- Vyměšování (*např. inkontinence, noční pomočování aj.*) z pohledu nároků na péči o dítě a řešení těchto potíží (*např. plenování, vysazování na WC, nočník*).
- Menses, včetně z toho vyplývajících nároků na péči o dospívající dítě.

¹ V tomto dokumentu používáme ve spojení se sociálními pracovníci a pracovníky, učiteli a učitelkami, vychovateli a vychovatelkami generické femininum (tj. pracovnice, vychovatelky, učitelky), které reflektuje obě pohlaví. Důvodem je fakt, že v těchto profesích pracuje výrazně větší podíl žen.

² Nástroj obsahuje přehled informací, které je vhodné zjišťovat při popisu oblastí u vyhodnocování situace dítěte s postižením. Přehled je pouze inspirativní, jak je možné danou oblast vyhodnocení popsat, a to s ohledem na sledování naplňování potřeb dítěte.

Informace k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV, v sekci [Metody a nástroje](#).

- Projevy sexuality dítěte a jejich řešení (*např. dítě ví či je naučené, že má masturbovat o samotě v pokoji; dívka užívá antikoncepci atd.*).³
- Zkušenost s kouřením, s alkoholem a s jinými návykovými látkami.
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. u zajištění pomůcek byla podaná žádost o příspěvek u nadace atd.*)?

Učení, vzdělávání se

- Způsob, jak dítě komunikuje se svým okolím, včetně pracovníka OSPOD (*např. komunikace verbální, nonverbální, je naučené na iniciační bod, kterým je levé rameno; umí pouze slabiky; vydává zvuky; ukazuje na věci atd.*).
- Pomůcky, které dítě ke komunikaci používá, včetně způsobu komunikace okolí s ním (*komunikační tabulka, piktogramy, komunikační pas, makaton, VOKS tj. výměnný obrázkový komunikační systém atd.*).
- Způsob a forma vzdělávání (*ročník, individuální vzdělávací plán*).
- Místo, kde je dítě vzděláváno (*např. doma, ve škole ve městě, v areálu pobytového zařízení či dětské nemocnice, na pokoji / oddělení atd.*).
- Co dítě umí / neumí / jaké dělá pokroky / regrese (*např. skládá puzzle, umí přehodit nohu přes nohu, uchopit hračku, vložit předmět do vkládačky apod.*)?
- Kroužky, zájmy, záliby mimo školu a kam do nich chodí (*tzn. v areálu pobytového zařízení či mimo něj*).

Emoční vývoj, chování

- Kdo je vztahová osoba dítěte (*včetně reakce na rodiče či jiné blízké osoby; zda někoho z lidí preferuje a jak*)?
- Reakce na odloučení od rodiny.
- Projevy chování a emocí.
- Projevy libosti / nelibosti (*co dělá, když se mu něco líbí / nelíbí*).
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*postačí stručně, např. spolupráce s psychiatrem od-do, s tímto výsledkem, znalecký posudek s tímto doporučením atd.*)?

Rodinné a sociální vztahy

- Mapování vztahů kolem dítěte (*kdo jsou jeho lidé, včetně kamarádů a jaký má k nim vztah*).
- Možnost být v kontaktu se zdravými vrstevníky (*v rámci bydliště, různých akcí pobytového zařízení atd.*).
- U dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu aktuální kontakt s rodinnými příslušníky (*matka, otec, prarodiče, sourozenci*) a jeho frekvence (*1x týdně, měsíčně, nepravidelně a kdy naposledy*); forma kontaktu (*osobní návštěvy, propustky doma, videohovory, sociální sítě atd.*).
- Průběh kontaktu dítěte s rodiči a reakce dětí na tento kontakt a návrat z propustek.
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?

Identita a sociální prezentace

- Jak je dítě rádo oslovováno či jak ho oslovuje jeho blízké okolí?
- Jaké má dítě označení pro sebe samé / zda se pozná v zrcadle (*řešeno převážně u dítěte s nejtěžším mentálním postižením*)?
- Má dítě nějaký předmět / věc / hračku, na kterou je zvyklé a kterou vyžaduje?
- U dítěte vyrůstajícího mimo vlastní rodinu – zná dítě důvody umístění v zařízení, zná dítě své blízké lidi (*identitu rodičů, sourozenců a dalších příbuzných*)? Zná dítě skutečnou identitu svých rodičů (*např. považuje za matku svou babičku, za otce někoho, kdo není jeho rodičem apod.*)?

³ Více naleznete viz Poradna Quip www.rytmus.org.

- Má dítě fotografie své rodiny a má možnost je mít u sebe?
- Ví, jakého je etnika a pokud ano, jak tuto část své identity vnímá? Řadí se dítě samo k nějakému etniku? Je mu okolím nějaké etnikum připisováno (*na základě čeho např. barva pleti atd.*)? Má dítě povědomí o tom, k jakému etniku se hlásí jeho rodiče? Může mít tyto informace? Slaví dítě svátky spojené s jeho kulturou/náboženstvím?
- Jakou lokalitu či místo dítě považuje za domov či je pro něj citově důležité?
- Kdo je pro dítě vzorem?
- Jak se dítě prezentuje navenek (*např. styl oblečení, účesu atd.*)?
- Je u dítěte používán nějaký nástroj na podporu jeho identity (*např. kniha života, časová osa, genogram, kufřík s osobními věcmi atd.*)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. opatření doprovázející organizace⁴ atd.*)?

Samostatnost a sebeobsluha

- Co dítě umí / neumí ve své sebeobsluze – oblékání, hygiena, pití, stolování (*použití příboru / hrnečku / pítka atd.*)?
- Jak je / není dítě zapojováno do chodu domácnosti (*úklid, příprava jídla, nakupování v rámci rodiny či v rámci pobytového zařízení*)?
- Zapojení dítěte do vyřizování vlastních záležitostí – možnost rozhodování.
- Způsob dopravy do školy (*sám / v doprovodu*) atd.
- Umí si či může si dítě říct o pomoc?
- Příprava dítěte na dospělost / samostatnost.⁵
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. svolání případové konference, atd.*)?

Základní péče

- Kdo zajišťuje základní péči o dítě a v jakém rozsahu?
- Jak se daří / nedaří rodiči pečovat o dítě a zajišťovat jeho potřeby? Jaký je postoj rodiče k péči o dítě?
- Jaký je plán rodiče dítěte umístěného v pobytové péči? Má / nemá zájem převzít ho zpět do své péče?
- Nabízená a realizovaná opatření OSPOD či jiných subjektů na podporu rodičovských kompetencí včetně výsledků této spolupráce.
- Kvalita spolupráce rodiče s OSPOD, s jinými službami; jakých služeb v péči o dítě se rodiči nedostává?
- V případě dítěte v pobytové péči, kdo zajišťuje péči v pobytovém zařízení – počet pracovníků, o jak velké zařízení se jedná atd.?

Bezpečí a ochrana

- Umí dítě rozeznat nebezpečí (*jde ke všem lidem / s ohledem na jeho stav nedokáže rozpoznat nebezpečí*)?
- Co či kdo dítě v jeho okolí ohrožuje, jaké nebezpečí z jeho okolí ho může ohrožovat?
- Je dítěti dovoleno podstupovat rizika vzhledem k věku a postižení?
- Cítí se / necítí se dítě v zařízení v bezpečí?
- Jak rodiče / pečovatelé / pobytové zařízení zajišťuje bezpečí dítěte? Na co je při péči o dítě potřeba dávat pozor (*např. utíká, při jídle může něco vdechnout, leze do výšek, je třeba ho držet za ruku, nenechat ho vůbec bez dozoru atd.*)?
- Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem (*např. opatření doprovázející organizace atd.*)?

⁴ Myšleno organizace, se kterou má náhradní rodič uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče dle ZSPOD.

⁵ Osamostatňování lidí s postižením má svá specifika. Jako vhodné se jeví využít dostupných služeb zaměřených na tuto cílovou skupinu. Více naleznete www.spmpr.cz či www.rytmus.org.

Citová vřelost
<ul style="list-style-type: none">→ Jak a jakým způsobem rodič projevuje vůči dítěti emoce (<i>např. obejmutí, slovně, nijak atd.</i>)? Jak na to reaguje dítě?→ Jak rodiče o dítěti mluví před okolím?→ Kdo kromě rodičů projevuje dítěti emoce a jakým způsobem?
Stimulace a podněty
<ul style="list-style-type: none">→ S jakou hračkou či hračkami si dítě rádo hraje?→ Jaké dítě dostává podněty od rodičů / pečovatelů (<i>písničky, pohádky, hry...</i>)?→ Dostává se dítěti individuální péče (<i>tzn. ve smyslu 1:1</i>)?→ Jak často chodí dítě ven?→ Jaký má dítě denní režim a jak vyhovuje jeho potřebám (<i>tzn. je nastaven dle potřeb dítěte či pečovatele / pobytového zařízení</i>)?→ Nabízená a realizovaná opatření OSPOD či jiných subjektů na podporu a stimulaci podnětů dítěte; dochází služba do bydliště dítěte či naopak?
Vedení a hranice
<ul style="list-style-type: none">→ Jak rodiče / pečovatelé umí dávat dítěti hranice?→ Umí / neumí dítě přijímat limity, hranice?→ Koho dítě respektuje / nerespektuje (<i>např. jen ženy, nikoho - např. v období vzdoru, puberty</i>)?→ Jaká opatření OSPOD, případně jiných subjektů, byla v této oblasti činěna a s jakým výsledkem?
Stabilita
<ul style="list-style-type: none">→ Počet výchovných prostředí, které dítě vystřídalo, jejich specifikace, včetně délky pobytů v nich, tzn. od – do (<i>včetně hospitalizací</i>).→ Střídající se pečovatelé / blízké osoby dítěte / úmrtí blízkých osob.→ Další změny v životě dítěte (<i>např. prudká změna zdravotního stavu, smrt blízké pečující osoby atd.</i>).→ Ví dítě, co bude po dosažení jeho 18ti let věku (<i>např. má zajištěné bydlení/finance/návaznou službu apod.</i>)? Jak je dítě připravováno na změnu výchovného prostředí? Kdo s ním/s ní mluví o této změně?⁶
Rodinná historie a fungování rodiny
<ul style="list-style-type: none">→ Stručná historie rodiny (<i>tzn. nejvýznamnější milníky, které mají vliv na současnou situaci dítěte</i>).→ Začátek spolupráce s OSPOD.→ Délka péče rodičů o dítě před jeho umístěním do zařízení a její průběh.→ Opatření na podporu rodiny a jejich výsledky (<i>např. poskytování služby SAS, nahlášení dítěte do NRP atd.</i>).
Širší rodina
<ul style="list-style-type: none">→ Mapování kapacit příbuzných dítěte s ohledem na dopomoc rodině či budování vztahu s dítětem.→ Mapování, zda někdo z nich uvažuje či uvažoval o péči o dítě; zda OSPOD někoho z nich oslovil a s jakým výsledkem.
Bydlení
<ul style="list-style-type: none">→ Zajištění bydlení rodiny a jak je prostor domácnosti uzpůsoben potřebám dítěte?→ Jak bydlí dítě v pobytovém zařízení, jaké je vybavení jeho pokoje?

⁶ U dětí, u kterých je aktuální plán osamostatnění, je vhodné tento nástroj kombinovat s **Pomocným nástrojem k mapování situace dospívající osoby před vstupem do samostatného života**. Informace k vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD je možné nalézt na webu MPSV, v sekci [Metody a nástroje](#).

<ul style="list-style-type: none">→ Počet klientů na pokoji.→ Je dítě ubytované s dětským či s dospělým klientem?
Zaměstnání
<ul style="list-style-type: none">→ Zaměstnání rodiče / pečovatele.→ Jak se péče o dítě dá skloubit s prací rodiče / pečovatele?→ Je možné, aby dítě v budoucnu vykonávalo nějaké zaměstnání a co k tomu potřebuje (<i>např. dohled dospělé osoby, bezbariérový přístup apod.</i>).→ Může dítě chodit např. na brigády a co k tomu potřebuje (<i>u dětí starších 15 let</i>)?
Finanční situace
<ul style="list-style-type: none">→ Jak je rodina finančně zajištěná?→ Jaké dávky je možné na dítě pobírat a je tomu tak? Jaké dávky rodina aktuálně pobírá?→ Má dítě možnost nějakého dalšího finančního zabezpečení (<i>např. vlastní nemovitost atd.</i>)?
Sociální začlenění rodiny
<ul style="list-style-type: none">→ Vyloučenost lokality, kde dítě žije.→ Vztahy rodiny dítěte s okolím a vyloučenost dítěte / rodiny ze svého okolí vzhledem k postižení dítěte.
Komunitní zdroje
<ul style="list-style-type: none">→ Dostupnost veřejných služeb.→ Dostupnost podpůrných služeb pro rodinu.→ Neformální podpora v komunitě.